

Planificació educativa i segregació escolar a Barcelona

Xavier Bonal

Globalització, Educació i Polítiques Socials (GEPS)
Universitat Autònoma de Barcelona

Paraules clau: segregació escolar, escolarització, desigualtats

La segregació residencial, un sistema d'accés a l'escola amb un ampli marge de llibertat d'elecció de centre i l'absència de gratuïtat real del sistema han fer augmentar la segregació escolar a Barcelona. La política educativa ha té encara un ampli marge per a reduir-la.

Política pública i segregació escolar

La segregació escolar és una llosa present a moltes ciutats grans i mitjanes d'arreu. La separació entre diversos grups socials en situacions de vulnerabilitat en el procés d'escolarització (per la seva condició de pobres, immigrants, alumnes amb necessitats especials, etcètera) és present amb diferents formes i intensitats. Aquesta segregació és, en bona part, fruit d'una creixent fragmentació urbana (Musterd et al., 2017; Tammaru et al., 2015). El creixement econòmic associat al procés de globalització econòmica i tecnològica s'ha distribuït de forma visiblement desigual a les ciutats, mentre que els períodes de crisi han colpejat significativament més els grups socials amb menor nivell de renda. Les dificultats o la incapacitat dels diferents governs per corregir aquestes tendències han estat evidents fins i tot als països amb estats del benestar més desenvolupats (Atkinson, 2015).

Barcelona no ha estat cap excepció a aquest procés. El procés de polarització i fragmentació urbana s'ha traduït en un augment de la segregació urbana per nivell de renda a la ciutat (Nel-lo i Blanco, 2015; Bonal et al., 2019). Alhora, l'arribada de més de 300.000 persones immigrants en una dècada (Galeano and Bayona, 2015: 119) va alterar la composició social i ètnica dels deu districtes de la ciutat de la seva àrea metropolitana. Entre el 2000 i el 2016 la població estrangera va augmentar de 46.09¹ a 284.907

habitants², un increment del 518% i que situa la proporció de població estrangera a la ciutat en un 16,6% del total. La població estrangera procedeix principalment d'Àsia (25,2%), Sud-amèrica (21,7%), el sud d'Europa (12,6%) o el nord d'Àfrica (5,6%) (Ajuntament de Barcelona, 2016). Els col·lectius immigrants han sofert particularment l'impacte de la crisi pel que fa a la manca d'ocupació, la privació material i l'accés a l'habitatge (Alonso et al., 2015).

Però els processos de segregació escolar es veuen afectats, també, per altres fenòmens. Els darrers anys, el procés d'escolarització a Barcelona s'ha vist afectat per aspectes com ara l'augment de la demanda d'escolarització pública respecte a la concertada, el canvi d'estratègies d'elecció escolar en un context de crisi econòmica, el trasllat de la pressió demogràfica des dels nivells d'infantil i primària fins a secundària, els canvis en l'estructura i composició de l'oferta escolar, les alteracions en la zonificació escolar o la reconfiguració de les expectatives educatives derivades de canvis normatius de prou importància com ara la Llei d'educació de Catalunya (LEC) o, sobretot, la *Ley orgánica para la mejora de la calidad educativa* (LOMCE).

Aquest conjunt de processos alteren inevitablement les oportunitats socials i geogràfiques de què gaudeixen el conjunt d'infants de la ciutat. La distribució de l'oferta escolar, els equilibris entre escola pública i concertada, la composició social dels centres o els seus projectes pedagògics

no es poden entendre de manera estàtica. Canvien a mesura que canvia la mobilitat geogràfica de la població, la composició social dels barris, les dinàmiques del mercat educatiu i les prioritats d'elecció escolar de les famílies.

La planificació educativa, en aquest context canviant, és clau per assegurar l'eficàcia, l'eficiència i l'equitat en l'accés i durant el procés d'escolarització. Les decisions relatives a la composició de l'oferta escolar —nombre de centres, nombre de línies—, sobre la naturalesa d'aquesta —oferta pública i concertada— i sobre un conjunt de mecanismes a mans de l'Administració pública per corregir i consolidar estratègies de planificació educativa, són clau per assegurar la igualtat d'oportunitats educatives a la ciutat i supervisar-ne el compliment de manera regular.

Les mesures de política educativa en aquesta direcció s'enfronten a un conjunt de condicionants externs i a les expectatives, objectius i interessos específics, i de vegades contraposats, de diversos col·lectius de la comunitat educativa. Obrir o tancar centres o grups, prendre decisions sobre la reserva de places o modificar les adscripcions escolars entre primària i secundària són exemples de decisions sempre controvertides que sovint generen respostes contraposades en funció dels interessos dels col·lectius afectats. En aquest context, l'administració educativa s'enfronta a la difícil tasca de trobar l'equilibri entre l'equitat educativa (i de satisfer les necessitats d'escolarització dels col·lectius més vulnerables) i la governabilitat del sistema (Bonal, 2012).

A Barcelona la segregació escolar de l'alumnat d'origen estranger a la ciutat no ha augmentat de manera

1. Dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). <http://www.idescat.cat/poblacioestrangera/?b=0&geo=mun:080193&nac=d208>

2. Departament d'Estadística Municipal de l'Ajuntament de Barcelona. Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 01.01.2017. <https://www.bcn.cat/estadistica/catala/dades/anuari/cap02/C020107.htm>

destacable entre el 2006 i el 2016, però es manté en nivells significativament elevats en el conjunt de la ciutat, amb índexs de dissimilitud pròxims al 50% en alguns districtes³ (Síndic de Greuges, 2016). Afrontar el repte de reduir-la requereix, en primer lloc, disposar d'un diagnòstic tan precís com sigui possible sobre la situació de la segregació escolar dels diversos col·lectius en diferents territoris de la ciutat. La diversitat dels barris, la distribució diferent de l'oferta escolar i altres casuístiques poden explicar les particularitats de la segregació a les diverses zones educatives de la ciutat i les diferents causes que la generen. Aquest coneixement és imprescindible si es volen aplicar estratègies polítiques efectives en els diferents territoris. L'informe "Equivalència territorial en la planificació educativa a Barcelona: diagnòstic i propostes"⁴, encarregat pel Consorci d'Educació de Barcelona (CEB) i fet en coautoria amb Adrián Zancajo, aporta una anàlisi detallada de diferents dimensions de desigualtat educativa territorial a la ciutat. En aquest article identifiquem les dimensions més importants que ens mostren una estructura d'oportunitats educatives desigual als diferents territoris de la ciutat i que han de servir de base per articular polítiques concretes per reduir-les.

Una fotografia de les desigualtats educatives territorials a Barcelona

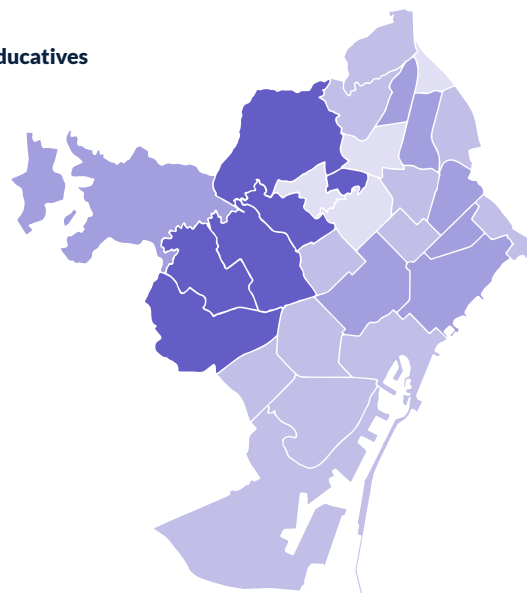
Un primer element que reflecteix el desequilibri territorial de l'oferta educativa l'obtenim d'observar la distribució de places educatives. Com es pot constatar a la figura 1, el

3. Un índex de dissimilitud de 0,5 o del 50% de l'alumnat estranger significa que el 50% de l'alumnat amb aquesta condició hauria de canviar de centre per assolir una distribució perfectament equilibrada.

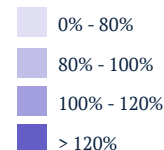
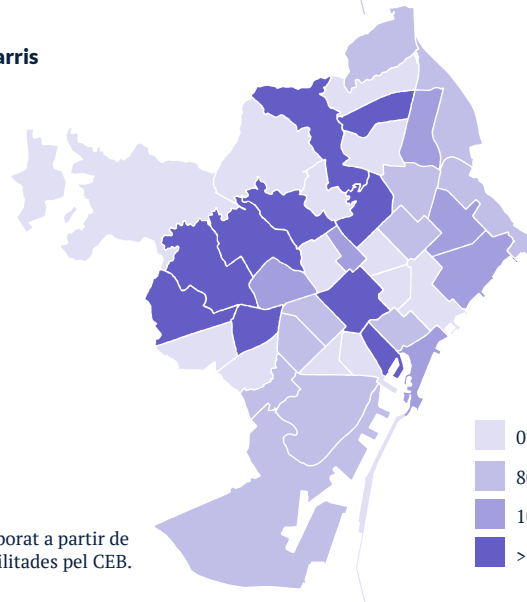
4. http://www.edubcn.cat/rcs_gene/extra/01_documents_de_referencia/Equivalencia_BCN_final_v2_20190320.pdf

Figura 1. Zones educatives i grans barris en funció del nivell d'oferta de places de P3 respecte a la població resident. Barcelona, curs 2016-2017

Zones educatives

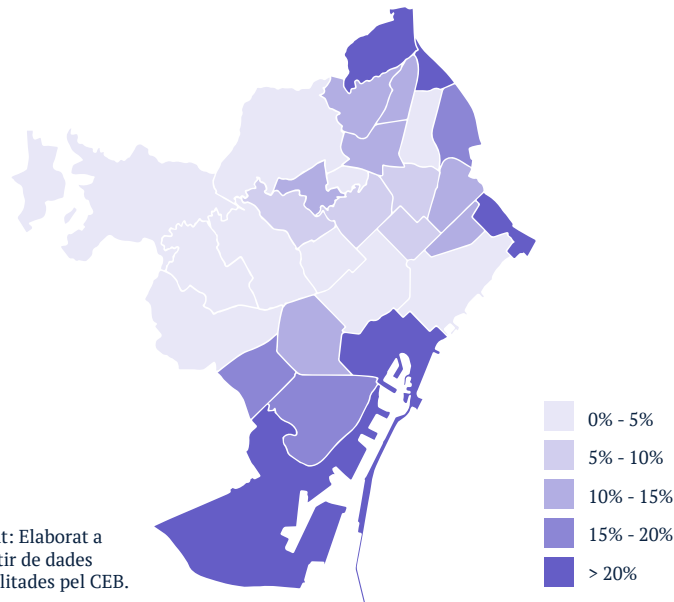
Grans barris

Font: Elaborat a partir de dades facilitades pel CEB.

desequilibri en l'oferta de places de P3 respecte als infants residents es troba lluny de l'equilibri. Aquest desequilibri mostra una sobreoferta als territoris amb més nivell de renda de la ciutat, els quals es caracteritzen, també, per disposar d'una àmplia oferta de places d'escola concertada. Només a la Font d'en Fargues (ZE14), la sobreoferta és causada per una sobreoferta de places del sector públic. Cal destacar la infraoferta de places en algunes zones educatives de la ciutat, com ara el Carmel-la Teixonera (ZE15), amb només un 32% de cobertura de places públiques i el cas de Porta - el Turó de la Peira - Vilapicina i la Torre Llobeta - Can Peguerala (ZE17), amb un 25%.

Figura 2. Distribució de la mitjana d'alumnat de famílies amb estudis baixos segons zona educativa (%). Barcelona, curs 2016-2017

Nota: Estudis baixos inclou les categories dels pares o tutors que no saben llegir ni escriure, els qui tenen una titulació inferior al grau d'escolaritat i els qui no tenen estudis.

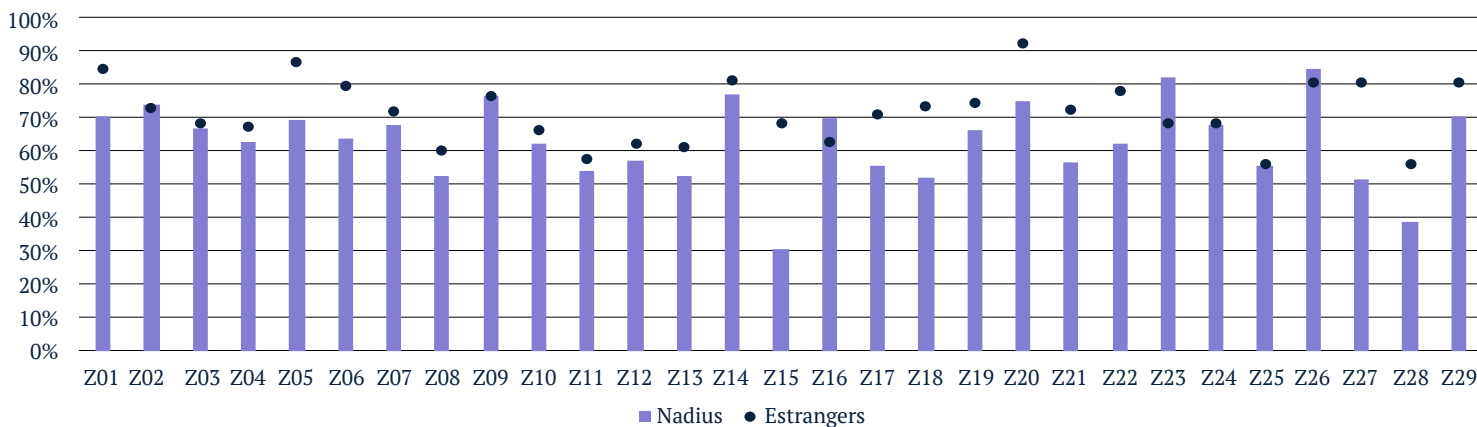
El “negatiu” del mapa de l'oferta de places l'obtenim si observem la distribució del nivell d'estudis a la ciutat. La concentració de nivells d'estudis baixos es produeix a la perifèria de la ciutat, i especialment a la zona de la Marina del Prat Vermell - Marina de Port (ZE5), Ciutat Vella (Z01), Torre Baró - Vallbona - Ciutat Meridiana (ZE20), Trinitat Vella (ZE21) i el Besòs i el Maresme (ZE27). Amb l'excepció de Ciutat Vella, són zones amb escassetat d'oferta de places. Per contra, la sobreoferta es concentra a la part més benestant de la ciutat, i especialment als districtes de les Corts i Sarrià - Sant Gervasi.

Aquest desequilibri en l'oferta de places és parcialment el que explica un nivell significatiu de mobilitat educativa a la ciutat. Els desplaçaments entre zones per raó d'escolarització són elevats en comparació amb altres ciutats. L'alumnat que s'escolaritza a la mateixa zona de residència és, en moltes zones, inferior al 70% i només supera el 80% en tres zones educatives. La retenció és elevada a Torre Baró - Vallbona - Ciutat Meridiana (ZE20), a causa de l'aïllament geogràfic del territori, i a Sant Andreu (ZE23) i el Parc i la Llacuna, la Vila Olímpica, Diagonal Mar i el Front Marítim - Poblenou (ZE26), caracteritzades per una oferta d'escola pública atractiva. En l'altre extrem, hi ha algunes zones especialment expulsores d'alumnat. Aquest és el cas de el Carmel (ZE15), que només reté el 36% de l'alumnat resident o Provençals-Poblenou (ZE28), que reté el 41%. La infraoferta s'afegeix, en aquests casos, a una demanda que tendeix a fugir de l'escolarització a la zona perquè pot accedir a una oferta atractiva en zones educatives properes. Aquest és un cas clar a la zona d'el Carmel - la Teixonera, propera a la zona de la Font d'en Fargues (ZE14) que té una gran sobreoferta de places

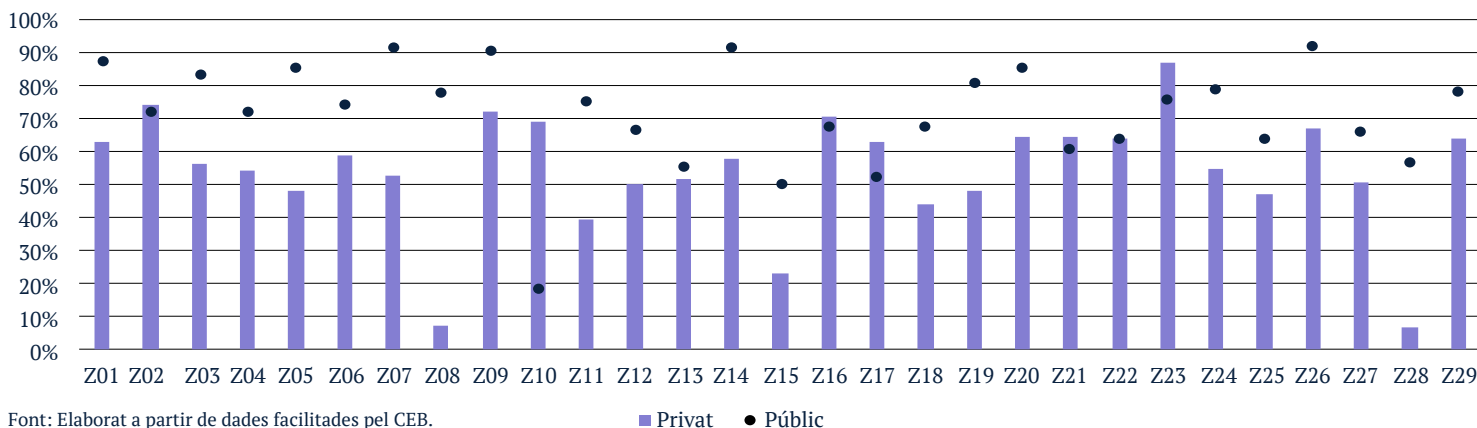
d'escola pública. La retenció a la zona educativa, d'altra banda, és variable en funció de les característiques de l'alumnat o de la titularitat del centre de destí. Els gràfics 1 i 2 reflecteixen aquestes diferències. Es pot comprovar que, amb molt poques excepcions, l'escolarització de proximitat és sensiblement més alta en el cas de l'alumnat estranger

del que ho és en el cas de l'alumnat nadiu. Així mateix, l'escolarització de proximitat és més freqüent quan el centre de destí és un centre públic que quan és un centre concertat. Els centres concertats atrauen, amb algunes excepcions, més població de fora de la zona i, per tant, són un factor que accentua la mobilitat.

Gràfic 1. Retenció a la zona educativa segons nacionalitat de l'alumnat per zones estadístiques. Barcelona, curs 2016-2017

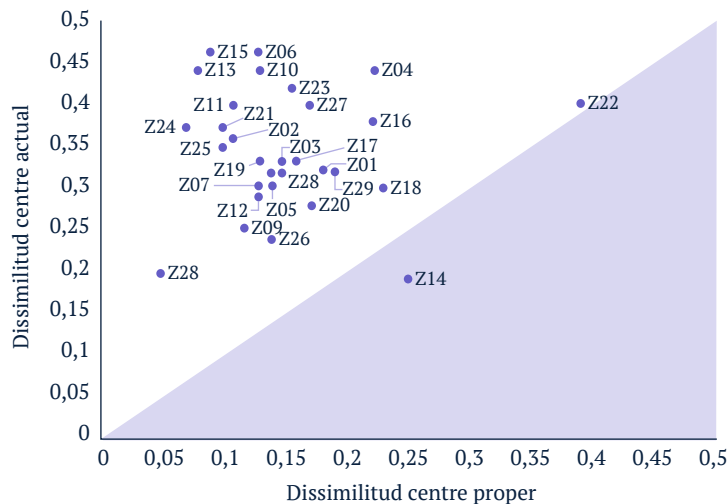
Gràfic 2: Retenció a la zona educativa segons sector de titularitat del centre on s'escolaritza l'alumnat per zones estadístiques. Barcelona, curs 2016-2017

Font: Elaborat a partir de dades facilitades pel CEB.

Aquestes diferències en les pautes d'escolarització causades per la distribució desigual de l'oferta escolar i per les estratègies d'elecció de centre diferenciades segons els territoris consoliden uns nivells de segregació escolar a la ciutat que se situen sensiblement per damunt del que seria esperable si només tinguéssim en compte la segregació residencial. El gràfic 3 mostra la relació entre la segregació escolar de l'alumnat estranger en educació infantil de segon cicle i educació primària i la segregació associada a una hipotètica escolarització de l'alumnat al centre més proper al seu domicili. Es pot constatar que a 28 de les 29 zones educatives, la segregació escolar és notablement més alta que la segregació residencial. Només la ja esmentada Font d'en Fargues (ZE14) presenta una segregació escolar inferior a la residencial, en bona

Gràfic 3. Índex de dissimilitud de l'alumnat estranger per zones educatives, en l'escenari real i en l'escenari simulat d'assignació del centre més proper. Barcelona, curs 2016-2017

Font: Elaborat a partir de dades facilitades pel CEB.

mesura motivada per la sobreoferta de places escolars i la capacitat d'atracció de població de zones properes amb més concentració d'alumnat estranger. Cal destacar que, amb l'excepció de la Baró de Viver - el Bon Pastor (ZE22), la segregació residencial de l'alumnat estranger és força baixa (amb índexs inferiors a 0,3). Amb caràcter general doncs, l'escolarització de proximitat reduiria notablement la segregació escolar de l'alumnat estranger. Aquestes simulacions presenten el mateix comportament quan la variable observada és l'alumnat receptor de beques de menjador o l'alumnat receptor del fons social d'emergència.

Les diferències en els costos d'escolarització

Les notables desigualtats socials a la ciutat no només es reproduïxen en el procés d'escolarització, sinó que sovint s'accentuen a causa de l'estructura de l'oferta escolar i de les pautes de comportament de la demanda educativa. Un dels elements que sens dubte tendeix a agreujar les diferències són els costos de l'escolarització. Malgrat l'existència d'un marc normatiu que assegura la gratuïtat de l'ensenyament sostingut amb fons públics és sabut que les escoles no són gratuïtes. De fet, Espanya és un dels països de l'organització de cooperació i desenvolupament econòmic (OCDE) amb la despesa privada en educació més alta. Aquest és un aspecte que no només afecta l'escola concertada, la qual tradicionalment demana aportacions a les famílies per cobrir determinades activitats, sinó també una escola pública cada vegada més diversa. L'estudi sobre les desigualtats educatives a Barcelona va incloure una aproximació als costos d'escolarització entre diferents territoris, a partir de dades obtingudes pel CEB mitjançant una enquesta que es va passar a tots els centres de Barcelona. Malgrat que el qüestionari no va ser respost per

la totalitat de centres (hi ha menys representació d'escoles concertades), les dades permeten observar unes diferències territorials molt accentuades, tant pel que fa a les mitjanes de costos com especialment pel que fa a la dispersió de costos dins els mateixos territoris.

La informació sobre costos es recull en quatre partides diferenciades: quota anual, colònies, menjador i associació de mares i pares d'alumnes (AMPA). En el cas dels centres concertats s'hi afegeixen les aportacions a fundacions, mecanisme de finançament clau, especialment del sector privat religiós. La dispersió en les pràctiques comptables dels centres escolars és probable que expliqui, en algun cas, les diferències d'algunes partides entre centres, però des d'un punt de vista agregat, es poden observar diferències significatives en els nivells mitjans de costos.

La taula 1 presenta les dades de costos privats de l'escolarització per districtes per a cadascuna d'aquestes partides, incloent-hi sector públic i privat. La taula presenta la mitjana de costos de cada partida entre els centres del districte, així com la desviació típica (d.t) com a expressió de la desigualtat interna dins de cada districte. Les diferències territorials són molt pronunciades i s'associen fortament al nivell de renda de cada districte de la ciutat —que són, d'altra banda, els districtes amb més presència d'escola concertada—. S'evidencien especialment en les quotes anuals i en les aportacions a les fundacions (tot i que cal recordar el dèficit d'informació de dades relatives al sector concertat). Igualment, és visible que als districtes on els costos d'escolarització són més elevats també ho són les diferències internes. La dispersió dels costos en totes les partides és especialment elevada als districtes de les Corts i

Taula 1: Costos privats anuals associats a l'escolarització de segon cycle d'educació infantil i primària, per districtes de la ciutat (sector públic i concertat), en euros corrents. Barcelona, curs 2016-2017

	Quota anual		Colònies		Menjador		AMPA		Fundació	
	Mitjana	d.t.	Mitjana	d.t.	Mitjana	d.t.	Mitjana	d.t.	Mitjana	d.t.
Ciutat Vella	286,0	75,6	131,9	23,7	6,78	0,23	21,9	2,9	195,0	60,6
L'Eixample	725,2	74,9	174,9	11,5	7,04	0,19	42,8	2,8	181,7	42,2
Sants-Montjuïc	375,0	70,3	132,7	13,1	6,73	0,17	24,9	1,9	15,0	–
Les Corts	454,7	120,2	180,7	17,3	6,94	0,27	30,8	3,9	38,0	6,9
Sarrià - Sant Gervasi	1.062,9	153,6	183,5	17,1	7,43	0,29	41,4	6,6	352,4	102,7
Gràcia	470,4	80,5	150,7	9,6	6,73	0,15	40,1	4,0	192,8	59,4
Horta - Guinardó	388,4	67,9	156,3	11,2	6,74	0,27	42,1	4,9	422,0	144,4
Nou Barris	298,9	42,5	182,2	15,8	6,51	0,13	25,9	2,2	162,3	22,7
Sant Andreu	352,3	58,9	163,7	10,3	6,38	0,13	31,4	2,2	109,3	51,2
Sant Martí	329,9	41,8	148,3	11,0	6,39	0,22	35,4	2,8	758,7	28,7

Font: Elaborat a partir de dades facilitades pel CEB.

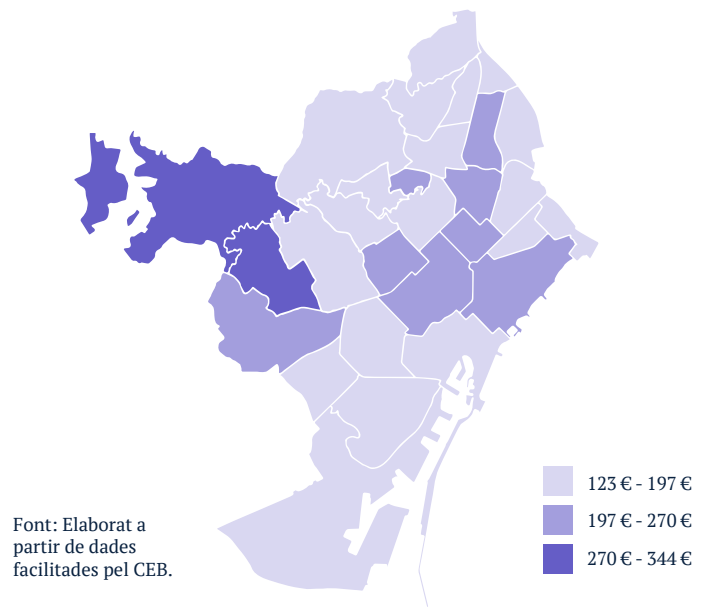
Sarrià - Sant Gervasi i ho és molt menys a Nou Barris o Sant Martí. És interessant i sorprenent, d'altra banda, que malgrat presentar costos mitjans d'escolarització molt elevats, el districte de l'Eixample presenti nivells baixos de dispersió.

Les diferències observades de manera agregada es constaten, també, quan només analitzem les diferències dins la xarxa pública per territoris. La figura 3 permet visualitzar la dispersió territorial de les quotes anuals dels centres públics d'educació infantil i primària. Tot i que les diferències són menys pronunciades que les que s'observen per ambdós sectors de manera agregada, la jerarquia per districtes es pot constatar en les diferències per zones quan només s'analitzen els costos del sector públic. Les ZE dels districtes 4 i 5 tenen costos alts, sensiblement per sobre de la mitjana de totes les ZE (190 €). Així mateix, la Font d'en Fargues (ZE14), amb una densitat d'escoles, té una mitjana de costos d'escolarització elevada, així com una dispersió interna també molt elevada. En l'altre extrem, les ZE socialment més desfavorides tenen costos de quota anual per sota de la mitjana de la ciutat. És el cas de Ciutat Vella, les ZE de Nou Barris, o les de Sants-Montjuïc. El mapa reflecteix, també, els contrastos de costos entre zones del mateix districte. Així el Parc i la Llacuna, la Vila Olímpica, Diagonal Mar i el Front Marítim – Poblenou (ZE26) presenta costos sensiblement més elevats que les altres zones de Sant Martí, o Baró de Viver - el Bon Pastor té costos molt menors respecte a la resta de zones de Sant Andreu.

També en les quotes a les AMPA (no reflectides al mapa) es fan visibles les desigualtats espacials a la ciutat. Aquest és un indicador especialment interessant perquè actua com a *proxy* del volum d'activitats complementàries que

mobilitzen les AMPA (sortides formatives, sisena hora dins els centres finançada per l'AMPA, contractacions d'especialistes a l'etapa de preescolar). En un context en el qual l'adquisició de competències personals i professionals va molt més enllà del seguiment del currículum escolar, és evident que aquesta constitueix una de les principals fonts de desigualtat educativa.

Figura 3. Quota anual mitjana dels centres públics de segon cicle d'educació infantil i primària, per zona educativa. Barcelona, curs 2016-2017.

La lluita contra la segregació escolar a Barcelona: prioritats i propostes

Els resultats de l'estudi sobre equivalència territorial i desigualtats educatives a Barcelona proporcionen un diagnòstic complet de les desigualtats territorials a la ciutat. Aquestes desigualtats responen a causes diverses als

diferent territoris. Reduir-les requereix mesures generals per millorar l'escolarització equilibrada en tots els centres i mesures específiques adreçades a territoris concrets amb l'objectiu de compensar els diversos factors de desigualtat. En aquest moment, el Consorci d'Educació de Barcelona ha impulsat un Pla de xoc contra la segregació i per la igualtat d'oportunitats en educació a la ciutat. El Pla suposa, per primera vegada, impulsar un programa ambiciós amb l'objectiu de millorar l'escolarització equilibrada a la ciutat, detectar les necessitats d'aprenentatge de la infància vulnerable, prioritzar i focalitzar recursos per a la igualtat d'oportunitats, avançar cap a l'equivalència en la qualitat educativa de tots els centres impulsant la innovació i millorar les polítiques d'informació i atenció a les famílies.

Cal destacar el pas que suposa una millor coordinació amb els serveis socials de la ciutat en la detecció de la infància amb necessitats de suport educatiu, l'establiment d'una reserva de places proporcional a les necessitats de cada territori (és a dir, una aplicació avançada de l'article 48 de la LEC) als nivells de P3 i primer d'ESO, la distribució de la matrícula viva independentment de les vacants existents als centres, el possible tancament de línies o grups per sobreoferta o per revertir la segregació escolar existent o l'increment o decrement de ràtios en funció de les necessitats d'escolarització i amb independència de les vacants de què disposi cada centre. El Pla inclou, també, garanties de gratuïtat per a l'alumnat més vulnerable pel que fa al menjador escolar, l'exempció de quotes voluntàries, les activitats extraescolars esportives o les activitats d'estiu (colònies, casals, etcètera). El Consorci preveu, així mateix, que els equips d'assessorament i orientació psicopedagògica (EAP) duguin a terme plans

de seguiment individualitzat de l'alumnat més vulnerable, impulsar les comissions socials dels centres, les unitats de referència territorial i la focalització dels programes de diversificació curricular per a l'alumnat més vulnerable. Així mateix, es preveu ampliar les sessions informatives a les famílies en els diferents territoris, acompanyar especialment les famílies més vulnerables en el procés d'escolarització i consolidar les oficines d'escolarització als districtes de la ciutat amb més índex de vulnerabilitat.

Les mesures del Pla de xoc són, sens dubte, ambicioses i, sens dubte, poden tenir un impacte positiu per revertir la segregació escolar a la ciutat en els propers anys. L'avaluació del seu impacte permetrà constatar-ne l'efectivitat els propers anys. El Pla de xoc respon, per tant, a les mesures que amb caràcter general poden reduir les desigualtats territorials a la ciutat. De manera paral·lela caldrà tenir en compte alguns desequilibris territorials específics a la ciutat que requeriran intervencions focalitzades en determinades zones o districtes de la ciutat. De forma sintètica identifiquem algunes mesures complementàries que ajudarien a compensar les actuals desigualtats territorials en determinades zones⁵.

- Les situacions d'infraoferta de places d'escola pública es palesen en determinades zones de la ciutat, especialment al Carmel i a Nou Barris. Cal ampliar l'oferta de places en alguns territoris mitjançant l'obertura de nous grups o la creació de nous centres escolars.

5. Una síntesi de les mesures proposades per a les diferents zones educatives es pot consultar a l'informe "Equivalència territorial en la planificació educativa a Barcelona".

- En sentit contrari, hi ha territoris amb un gran excés d’oferta de places, especialment a zones de Sarrià - Sant Gervasi i a la Font d’en Fargues. En aquests territoris caldria corregir els excessos d’oferta posant especial atenció a la situació dels centres amb excés d’oferta crònic. Així mateix, caldria fer una revisió dels grups concertats prèviament al procés de preinscripció als centres amb baixa demanda estructural.
- Bona part de l’oferta d’escola concertada de la ciutat té poc caràcter compensatori de les desigualtats. Aquest hauria d’esdevenir un criteri decisiu tant per a l’obertura de nous grups com per a la concessió o renovació de concerts.
- Amb caràcter general, la baixa capacitat de retenció de les zones educatives redueix l’escolarització de proximitat (la qual ja hem vist que redueix sensiblement la segregació escolar). Caldria revisar l’actual model de zonificació que permet una gran capacitat d’elecció de centre i, així mateix, permet considerar com a centres de proximitat escoles que estan notablement lluny del lloc de residència i fins i tot fora de la zona escolar.
- Les mesures que inclou l’actual pla de xoc per assegurar l’escolarització equilibrada tenen molta potencialitat. Caldria considerar, tanmateix, la possibilitat de redistribuir l’alumnat de necessitats específiques de suport educatiu (NESE) entre centres públics i concertats fins i tot després de completar-se el procés de preinscripció, en la línia que han seguit altres municipis catalans.

- Finalment, cal considerar plans d’intervenció específics en territoris especialment vulnerables des del punt de vista educatiu. La compensació de les desigualtats també exigeix desplegar mesures d’acció prioritària a les zones en pitjor situació (especialment al districte de Nou Barris) i planificar accions no només adreçades a corregir els desequilibris en l’accés, sinó també en les condicions d’escolarització i en els resultats educatius.

Bibliografia

- Informes estadístics: “La població estrangera a Barcelona”. <http://www.bcn.cat/estadistica/catala/dades/inf/pobest/pobest16/pobest16.pdf>.
untament de Barcelona. Barcelona, 2016.
- ALONSO, X.; PAJARES M. i RECOLONS, L. *Inmigración y crisis en España*.
Barcelona: Fundació MigracStudium, 2015.
- ATKINSON, A. *INEQUALITY. What Can Be Done?* Cambridge, MA: Harvard
University Press, 2015.
- BONAL, X. “Education policy and school segregation in Catalonia: the
politics of nondecision making”. *Journal of Education Policy*, núm. 27(3)
(2012), p. 401-421.
- BONAL, X.; ZANCAJO, A. i SCANDURRA, R. Residential segregation and
school segregation of foreign students in Barcelona. *Urban Studies*, doi:
10.1177/0042098019863662.
- BONAL, X. i ZANCAJO, A. Equivalència territorial en la planificació
educativa a Barcelona. Diagnòstic i propostes. Consorci d’Educació de
Barcelona, 2019. [https://www.edubcn.cat/racs_gene/extra/01_documents_
de_referencia/Equivalencia_BCN_final_v2_20190320.pdf](https://www.edubcn.cat/racs_gene/extra/01_documents_de_referencia/Equivalencia_BCN_final_v2_20190320.pdf).

GALEANO, J. i BAYONA, J. “Segregación territorial y transformación del espacio residencial al inicio del siglo XXI: el caso del Área Metropolitana de Barcelona”. A: de la Riva, J., Ibarra, P., Montorio, R. i Rodrigues, M. (eds.). Análisis espacial y representación geográfica: innovación y aplicación (pàg. 119-128). Zaragoza: Universidad de Zaragoza-AGE, 2015.

MUSTERD, S.; MARCIŃCZAK, S.; VAN HAM, M. i TAMMARU, T. “Socioeconomic segregation in European capital cities. Increasing separation between poor and rich”. *Urban Geography*, núm. 38(7) (2017), p. 1.062-1.083.

NEL·LO, O. i BLANCO, I. La segregació urbana a la regió metropolitana de Barcelona. Pla estratègic metropolità de Barcelona. <https://pemb.cat/public/docs/411c12.pdf>.

SÍNDIC DE GREUGES. La segregació escolar a Catalunya (I): la gestió del procés d’admissió d’alumnat. Barcelona: Síndic de Greuges de Catalunya, 2016.

TAMMARU, T.; MARCINCZAK, S.; VAN HAM, M. i MUSTERD, S. *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East meets West*. Londres: Routledge, 2015.